

zül. Szakmunkáiban fegyelmezettebben, lefojtottabban, a magyar életet, s ez élet kapcsolatait figyelő cikkeiben, dolgozataiban leplezetlenül éles kritikai szemlélettel mutatott rá a bajokra, mulasztásokra, visszásságokra, illetőleg azokra az eszmékre és követelményekre, melyekhez életünknek igazodnia kellene. Egyik ilyen irányú, életében utolsó, tanulmányá bővült szemléje, az erdélyi tudományosság újabb eredményeit vizsgáló, szinte tudománypolitikai végrendelete éppen e rovatban látott napvilágot.⁴

Reménykedve, bizakodva nézett az elkövetkezendő új világ felé. Erdélyisége tudatosabb, áldozatokra és kockázatokra készebb, mélyebb, egész gondolkozását áthatóbb volt, mint sok-sok idevalóságára büszke erdélyi magyaré. A tavalyi október első napjaiban ő volt a szintén tragikus sorsú KATONA Jenő mellett a legbizakodóbb tagja annak a fiatal értelmiségi csoportnak, mely egy leomló régi világ romjain minden sötétben látása és kétségkedése ellenére, gondolatban már építgette az új, emberibb jövőt.

Kiadványaink között megjelent két tanulmányát alig vehette kezébe, a Kárpátokon túli magyarságról írt dolgozata még ki sem került a sajtó alól, mikor elindult utolsó útján. Törékeny teste az embertelen szenvedést, bizakodó lelke a megpróbáltatásokat nem bírta ki. Szinte egy évi bizonytalanság után néhány visszatérő társa hozta a bizonyosságában leverő hírt: MIKESCS LÁSZLÓ 1944. december 2-án Taganrogban meghalt. Rövid, korán ellobbant életének jelentős irodalmi munkássága a magyar tudományosságban, emberi kiválóságai és értékei azokban biztosítanak számára ércnél maradandóbb emléket, akik benne a kiművelt magyart és a lelki haladás, emelkedés embe-
rét ismerték meg.

SZTA

NÉGY TÖRTÉNELMI KIÁLLÍTÁS KOLOZSVÁRT

A közelmúlt világeseményei és a velük kapcsolatos szellemi áramlatok ismét előtérbe vonták a szabadság eszméjét s annak egyéni, nemzeti és emberi megnyilvánulásait. Az erdélyi magyar tudomány és művelődés csak régi hagyományait követte, midőn e friss áramlatba maga is teljes erővel és megértéssel bekapcsolódott és korszerűen, de tárgyilagosan maga is kivette részét az új lendülettel ismét életre kelő gondolatoknak és mozgalmaknak a saját keretei között, saját eszközeivel való megvilágításában, hű magyarázataiban és terjesztésében. Ezt világosan bizonyítja az az 1945. év folyamán rendezett három időszakos és egy állandó kiállítás, melyet az Erdélyi Nemzeti Múzeum és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület rendezett. E tárlatok teljes anyagát csakúgy a két említett intézmény szolgáltatta, mint ahogyan ugyanők intézték a kiválogatás, az elrendezés és a szervezés munkáját. A kiállításra a két magyar szabadságünnep, március 15-e és október 6-a, valamint a Magyar Népi Szövetség május első felében Kolozsvárt megtartott nagyszabású értekezlete adott közvetlen alkalmat. Helyiségül az Egyetemi Könyvtár kiállító terme és az Erdélyi Nemzeti Múzeum bástya-utcai épületének második emelete szolgált.

Az első kiállítás március 15-én nyílt meg az EMKE tulajdonában lévő Történelmi Ereklje-Múzeum és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára gazdag anyagának felhasználásával. A közönség elé került tárgyak és iratok

⁴ Új erdélyi tudomány. Jegyzetek az Erdélyi Tudományos Intézet működéséhez: EM. 1944: 500—23. és kny. ETF. 190. sz.

beszédes bizonyosságát adták annak a fontos szerepnek, melyet az 1848–49-es szabadságharc idején Erdély népe játszott. Egykorú vagy későbbi hű ábrázolásokban ismerhettük meg a politikai és a katonai vezető egyéniségeket: Wesselényi Miklóst, Petőfi Sándort, Kossuth Lajost, Bem Józsefet, Iancu Ávrámot és másokat. Az egykorú használati tárgyak a maguk művelődés-történeti értékén túl hajdani tulajdonosaik révén még becsesebbekké váltak. Gazdag sorozatuk szemléletesen mutatta be az akkori polgári és katonai élet minden árnyalatát. A kiáltványok és levelek bepillantást engedtek a szabadságharc általános és erdélyi előzményeibe, teljes lefolyására. A kiállítás külön érdekessége volt a hősi nemzeti erőfeszítés leveretése után felülkerekedő sötét megtorlás bemutatása: a vértanúk és rabok sorsában. Főleg a tizenhárom aradi vértanútól láthattunk különböző ereklyéket. A börtönbe vetett hazafiak pedig számtalan érdekes és szép rabmunkának elkészítésével igyekeztek eltölteni a szabadságvesztés keserű hónapjait és éveit. A kiállítást szerencsésen egészítette ki a Bözödi György összeállításában és az EMKE kiadásában megjelent »Erdély szabadságharca« című ízlésesen kiállított könyvecske. A bevezető tanulmány tartalmasan és újszerűen mutat rá Erdély 48–49-es szerepére s azokra az igen jelentékeny kísérletekre, melyek az itt élő három nép összefogására, közös szabadságuk kivívására, különösen magyar kezdeményezésre történtek. A bevezetés után közölt egykorú források, valamint a kiállításon bőségesen felsorakozó nyomtatványok, újságok és kéziratok e történelmi tényeket tudományosan és meggyőző erővel támasztják alá.

Az EMKE azonban nemcsak a kiállításról gondoskodott, hanem arról is, hogy a Történelmi Ereklye-Múzeum évtizedeken át gyűjtött és — sajnos — már igen hosszú ideje mostohán kezelt anyaga végre méltó elhelyezést nyerjen. Ezért a Teleki Pál-utca 8. számú házának emeletét átalakíttatta a Múzeum céljaira, az eddig elesomagolt tárgyakat, iratokat, képeket és szobrokat szakemberek által elrendeztette és október 6-án a három változatosan és csinosan berendezett terem megnyitotta a közönség számára. Ez állandó kiállítás emberi, forradalmi és szabadságharcos szellemét emelte ki László Gyula megnyitó beszédében. Ugyanakkor ASZTALOS SÁNDOR az EMKE alnöke a Múzeum létrejöttének előzményeit ismertette.

A kiállítás első terme általában politikai jellegű. Itt nyertek elhelyezést Kossuth Lajos turini bútorai és egyéb tőle származó vagy reá vonatkozó tárgyak. Igen érdekes a terem egyik kis külön sarkában látható vízfestmények gyűjteménye, mely a Bach-korszak magyar politikai foglyainak életét mutatja be egykorú ábrázolásokban. Ezekhez tartozik Teleki Blanka rajzairól készült fényképfelvételek sora is. Nevezetes a fántánelli kápolna szép famodellje. A kápolnát az EMKE emelte Vasvári Pál elestének emlékére ott, ahol a csata lefolyt. — A második terem főfalát Zala György aradi emlékművét díszítő tizenhárom vértanú tábornok bronzplakettjének eredeti gipszmodelljei foglalják el. Köröskörül mindenütt a szabadságharc katonai vezetőinek képmásait láthatjuk, külön kiemelve Bem József tábornok személyét. A lapos tárlók a honvédek fegyvereit, használati tárgyait és a hozzájuk fűződő ereklyéket foglalják magukban. A Kossuth képe alatt helyet foglaló üveges szekrényben állnak a legértékesebb ezüst és porcellán edények, valamint az aradi vértanúk akasztófájának forgácsai. A másik üveges szekrény teljesen a rabmunkák változatos sorozatának van szentelve. Külön figyelmet érdemelnek a vértanúk domborművei alatt sorakozó 48-as fegyverek: kardok, lándzsák, puskák, ágyúgolyók és Iancu Ávrám Decebál nevezetű kis ágyúja. — A harmadik szobában találjuk Zeyk Domokosnak, a hős századosnak, va-

lamint Bem tábornok kedvelt zenészenek, Salamon Jánosnak plakettjeit, egyszerű honvédek és az olasz légióban szolgálatot teljesítő volt honvédtisztek fényképeit, valamint az 1848—49-ben megjelent hírlapok szép gyűjteményét. A lépcsőfeljáró előterét a különböző honvédelemleképek fényképmásai ékesítik. A Múzeum nemcsak a szabadságharc vezető személyiségeinek, hanem névtelen, egyszerű szereplőinek is maradandó emléket állít, a tanúságot tesz a 48-as magyar társadalom egységes szabadságszeretetéről igazabb, teljesebb emberségért küzdő és ezért minden szenvedést vállaló lelkiségéről. A Múzeum kiállítása egyelőre még nem egészen készült el, amennyiben helyszűke miatt a gazdag levéltári anyag csak igen szemelvényesen kerülhetett a közönség elé. A levéltár pontos átnézése és rendezése után, reméljük, ez a kérdés is kedvezően meg fog oldódni, s a levéltári anyag kiállítása révén a Múzeum az EMKE közművelődési céljait még erőteljesebben fogja szolgálhatni.

Az eddig ismertetett magyar és erdélyi jellegű kiállítások mellett a kolozsvári közönségnek május és június hó folyamán alkalma nyílt két általánosabb tárlat megtekintésére is. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára az EMKE-vel és az Egyetemi Könyvtárral együtt ez utóbbi intézmény második emeleti termében nagyszabású kiállítást rendezett »Európai szabadságharcok és forradalmak« címen. A bemutatott anyag túlnyomó része könyvekből és kéziratokból került ki. Felölelte a francia és a keleteurópai idevágó történelmi események ismertetését. Szemléletesen sikerült megvilágítani a forradalmi és szabadságeszmék termelődését, kivirágzását és a valóságba való átültetését. A bejáratnál kifüggesztett térkép mintegy az egész kiállítás foglalatát adta, amennyiben feltűntette a bemutatott társadalmi, eszmei és nemzeti forradalmak színhelyeit. A nagy magyar és román parasztmozgalmak mellett a rendezők különös gondot fordítottak a francia és orosz forradalmak kibontakozásának és széleskörű hatásának hű és részletes kidomborítására. 1789, 1848 és 1917 valóban mérföldkövei az európai történelmi folyamatnak, melyek nemcsak önmagukban, hanem tovagyűrűzésükben is könyvekben, iratokban és képekben vetültek a nézők elé. A különböző nemzetek szabadságának kivívásával kapcsolatos anyag bemutatása tette teljessé a kiállítást, melyet az előzőkhöz hasonlóan a szellemi és kétkézi dolgozók tekintélyes tömege tekintett meg. — Ugyanekkor az Erdélyi Múzeum Történelmi Tára kiállító helyiségében a földművelés fejlődését az őskortól napjainkig megvilágító igen tanulságos kiállítás nyílt meg. Azok, akik ezt meglátogatták, meggyőződhetnek az emberi találékonyságról és magukkal vihették a munka megbeesülésének felemelő érzetét.

ENTZ GÉZA

A MAROSVÁSÁRHELYI KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

Ez év, november hó 15—25-e között Marosvásárhelyen, a Közművelődési Palota öt termében, a Magyar Népi Szövetség intézőbizottsági üléseivel párhuzamosan képzőművészeti kiállítást láthattunk. A művek európai szintje, valamint a rendezés különleges szempontjai helyénvalóvá teszik, hogy a kiállításról ezen a helyen megemlékezzünk.

Elsősorban a rendezés szempontjait ismertetem. A cél az volt, hogy az erdélyi magyar képzőművészetnek azokat a mestereit mutassuk be nagyobb gyűjteménnyel, akik munkásságuk belső tartalmával túlmutatnak szűkebb